

”ju”

O. Josephsson

October 23, 2012

Detta är en språkbok som har två syften. Dels ett kåserande, i vilket egenheter hos det egna språket påtalas, och dels ett politiskt, vilket gör att den senare delen av boken närmast utgör en pamflett. Att belysa egenheter hos det egna språket är en tacksam uppgift. Språket tillhör bland det intimaste vi har, och något som vi samtidigt delar med ett stort antal medmänniskor. Man kan hävda med en viss emfas att människan definieras av sitt sociala sammanhang. (Som Popper påpekar, sociologin är mera fundamental än psykologin). Och det sociala sammanhanget utgörs av språket vilket är ytterst är den verklighet vi delar. Detta innebär givetvis en renodling som faller moderna post-modernister på läppen, och vilket något ologiskt sätter den språkliga verkligheten djupare än den fysiska¹.

När man talar om språket talar man i första hand om talspråket. Talet tillägnar vi oss alla omedvetet och obönhörligt (utom i patologiska fall) och har så gjort sedan urminnes tider, det är med andra ord en del av vårt biologiska arv. Skriftspråket är däremot en sentida kulturell uppfinning, som fortfarande inte är universellt utbredd i tredje världen. Skriften är en kodifiering av språket och som sådan artificiell. Visserligen lär sig många individer läsa på egen hand utan att ens vara medvetna om processen, men de flesta barn behöver dock undervisning för att komma igång². Ur detta skall man sluta att allt tal om att skriftspråk och talspråk närmar sig varandra, hur bestickande detta än må te sig, tyder en sådan uppfattning på ett djupt missförstånd på skriftspråkets

¹ Ideologier spelar en mycket fundamental roll och illustrerar det faktum att materialismen är trots alla övertygelser av motsatsen inte djupt förankrade i vår psykologiska, eller skall vi skriva, vår sociologiska världsbild. Den klassiska idealismen, med dess betoning på illusioner, är långt ifrån uträknad.

² Hur tidigt kan barn lära sig läsa? Det framhålles att de inte skall tillägna sig detta för tidigt, speciellt som små barn visar en tendens att kunna leka med bokstäver och skriva. Min egen erfarenhet är att min mor försökte lära mig läsa när jag var fyra, men att jag instinktivt värjde mig mot detta som ett intrång i min personliga identitet. När jag var sex år kunde jag däremot plötsligt läsa och har ingen aning om hur detta gick till. Jag har dock ett klart minne av att se ett 'I' och ett 'S' och läsa ut 'IS' och känna att nu har jag knäckt koden, för att retroaktivt använda en anakronistiskt uttryck, och kunde läsa, precis på samma sätt som jag ungefär i samma ålder (kanske något år tidigare) insåg att jag kunde räkna efter att ha förklarat för mig att trettio och trettio var sextio, och eftersom jag visste att tre plus tre var sex, insåg jag plötsligt att allt hängde ihop. Jag misstänker i efterhand att den insikt jag förvärvade var att lika gärna som man kunde räkna stolar, kossor och bord, kunde man även räkna tal, vilket är faktiskt mycket intressantare. En liknande upplevelse hade jag i mycket mogen ålder i en bokhandel i Shanghai. Jag kände tecknet för 'skog' och tecknet för 'sjö' och kombinerade de två till landskap, och jag var mycket stolt. Dock betydde inte detta att jag kunde kinesiska efter detta. Och visst var man hjälpt av att det stod i anslutning till måleriböcker om landskap, men däremot själva känslan av kombinationen, var likartad de tidigare barndomsupplevelserna, Den gav mig en liten glimt in i det kinesiska teckensystemet. Hade jag fått detta påpekning för mig hade det givetvis inte gjort samma djupa intryck.

funktion. Visserligen påpekar inte författaren detta uttryckligen med vederbörlig skärpa, men slutsatsen är klar om man läser mellan raderna. Talspråket är alltid betydligt mera nyansrikt än skriftspråket, medan skriften endast förmedlar ett antal bokstäver kan man med talets hjälp nyansera detta medelst inte bara småord, som just 'ju' vilket har gett boken sin titel, utan med tonläge, mimik och mycket annat. Och det är heller inte klart att vi uttrycker oss i ord utan att vi istället talar i hela fraser³. I talet görs inget uppehåll mellan orden, och mycket riktigt i tidiga kodifieringar av språket görs inte heller några mellanrum mellan orden, sådana texter blir mycket riktigt visuellt obegripliga, men när de läses högt faller det mesta på plats⁴. Man kan undra om man i ett samhälle utan skriftspråk ens är medveten om begreppet ord, att när man uttrycker sig tänker man inte i termer av att bygga ihop meningar med hjälp av byggstenar - ord⁵. Dock när man i mognare ålder lär sig ett språk är det givetvis så man lär sig det och så man talar det. Man letar och väljer med omsorg lämpliga ord som man sedan murar ihop med särskild betoning på formlära⁶. Flytet finns inte där. Givetvis med övning kommer färdighet, orden återfinnes snabbare och faller naturligare på plats, men man är hela tiden (under)medveten om en struktur, en byggnadsställning som en gång funnits där och som fortfarande sätter sina spår. Huruvida detta ger en förklaring av modersmålets centrala ställning i en individs språkfärdighet är en annan sak, och till denna ytterst intressanta fråga skall vi återkomma. Slutsatsen att skriftspråket närmar sig talspråket är obefogad, förutom i ganska banala termer. Att stavningar och ordval mer och mer närmare sig talspråkets är ett ganska ytligt fenomen. En talspråks konversation som troget transkriberas blir oläslig. Meningar blir ofullständiga, upprepningar blir legion, liksom en massa murrande och hummande ljud. De konversationer som återges i litteraturen såsom trogna exempel på just konversationer är mycket konstlade men behöver för den skull inte upplevas som sådana. Det är som teckningar som schematiskt återger en visuell verklighet. Diskrepansen är uppenbar när man har möjlighet att göra en direkt jämförelse, men detta är mycket svårt i det språkliga fallet.

Grammatik är också en kodifiering av språket som den som talar det sedan barnsben behöver i princip inte bekymra sig om den. Men grammatiken förmår inte kodifera hela språket, man kan således skriva grammatiskt korrekta meningar som ändå på något sätt känns fel. Dock grammatiken befäster känslan av att språket är regelstyrt och därmed

³ Den brittiska filosofen och historikern Collingwood menar att till vokabulären i ett språk skall man även lägga till idiomatiska uttryck eftersom de har karaktären av ord. Detta ingår givetvis redan i den elementära undervisningen, frasen 'how do you do' blir närmast meningslös om den tolkas i termer av de formellt ingående orden.

⁴ Välkänt är den arabiska och den närbesläktade hebreiska traditionen att utelämna vokaler, vilket än tydligare framhäver skriftens kodifierande funktion som stöd för minnet inte som beskrivning.

⁵ När jag har framfört den provocerande tanken om ordlösheten i seminarier med lingvistiska filosofer närvarande har tanken förkastats som absurd.

⁶ I språk där orden har olika genus lär man sig detta parallellt med orden, som om de kom med en liten lapp. Denna kunskap är ovärderlig om man skall forma ord kring dem. För den som har språket som modersmål, fungerar det tvärtom, denne finner ut genuset på ordet genom att se hur det formerar orden runt omkring. Vi svenskar vet att 'hus' är neutrum, ty vi säger 'ett gult hus' ty 'en gul hus' låter av någon anledning inte bra.

att det finns rätt och fel i språket. Detta är en följd av att skriftspråket, med inte bara sin ortografi utan även det grammatiska regelverket, utgör ett språkets spegel och ger en återkoppling. Variationer i uttal är naturliga att acceptera däremot inte slumpvisa variationer i ortografi, om dessa skall förekomma skall det göras efter regler. Ett talat yttrande flyter snabbt förbi och kan inte nagelfaras på samma sätt som ett skriftligt, därur följer fenomenet av grammatiska spetsfyndigheter som inte uppkommer i en rent muntlig kultur. Exempel på sådana som författaren tar upp är skillnaden mellan hans och hennes å ena sidan och sin å den andra. I enkla meningar som 'han tog sin hatt' jämfört med 'han tog hans hatt' är detta praktiskt⁷, medan i mer komplicerade behöver man inte följa denna regel slaviskt. I talspråket hinner man inte upptäcka denna underlåtenhet, medan däremot i skriftspråket finns möjligheten. Den form av grammatiska hårklyverier som då uppstår är författaren ytterst motbjudande. Poängen är som han mycket riktigt påpekar att meningen i ett utbytte består i det större omgivande sammanhanget, vilket bland annat betyder att lyssnaren i stort sett är medveten om talarens intentioner och därmed behöver bara hålla utkik efter nyckelord och vändningar. Speciellt betyder detta att man kan helt enkelt inte förvänta sig att varje fristående mening skall ha en unik tolkning, detta är endast möjligt (om ens då) i mycket enkla konstruktioner.

Vem är den yttersta garanten för språket. Det populistiska svaret är du och jag. Språk uppkommer genom härmning, vilket är en grundläggande aspekt av det sociala samspelet, man härmar antingen man vill det eller inte⁸. Ingen kan rå på talspråket, utom mycket indirekt. Med det normerande skriftspråket är det annorlunda. Stavningar normaliseras genom medvetna beslut, och det finns institutioner som har tillräcklig auktoritet att sätta makt bakom orden. Och författaren nämner svenska akademins ordlista om och om igen. I en intressant passus noterar han dock att de som utformar stavningsprogram i ordbehandling sätter ganska strikta normer, även om detta inte ursprungligen var menat, och dessa följs då inte i kraften av auktoritet utan i människors lättja och bekvämlighet. Den franska akademien har spelat en avgörande roll i kodifieringen av det franska språket och då på en elitisk nivå, främmande för det moderna svenska kynnet. Alla i Sverige anser sig skrivkunniga, men detta är inte fallet i Frankrike, där språket, speciellt det skrivna ger underlag för en social hierarki, som inte behöver vara baserad på varken anor, makt eller pengar, utan kan tjäna den klättrande meritokratin⁹. Språket, på rund av sin sociala intimitet är ett kraftfullt maktinstrument. Författaren menar att den sociala utjämning som försiggått i Sverige under 1900-talet är den dominerande faktorn i det svenska språkets

⁷ Distinktionen fattas som bekant engelskan i vilken man måste göra förtydligande omskrivningar när sammanhanget inte klargör meningen. Däremot finns den i andra från svenskan mer avlägsna språk såsom ryskan.

⁸ Det från engelskan inlånade uttrycket 'vara bekväm med' finner jag vedervärdigt och undviker att ta det i min mun. Frågan är hur länge jag kan motstå detta. Dock i barndomen undvek jag konsekvent ord som 'morsan' och 'farsan', utan använde konsekvent 'mamma' och 'pappa'. Men detta var möjligt endast genom en viss social isolering.

⁹ En ofta framförd tanke är att den svenska arbetarklassförfattaren vore en omöjlighet i Frankrike. Det är numera en omöjlighet även i Sverige. Att verka som en intellektuell arbetare är numera ett medveten val, inte en påtvingad nödvändighet. Få om ens några av de klassiska arbetarförfattarna hade valt att vara arbetare om vägen till en akademisk utbildning hade varit en realitet i deras ungdom.

förändring under samma århundrade. Till denna form av nivellering bör man även inkludera den urbanisering som fortskridit fram till 70-talet och inneburit att den regionala förankringen har blivit betydligt mindre dominerande, vilket har inneburit dialekternas gradvisa försvinnande¹⁰. En utveckling som till en början åstundades¹¹, men som inte sällan när en sådan infrias leder till ett beklagande. Varje förändring har som bekant både goda och dåliga sidor. De goda betonas inför förändringar, de dåliga när de väl är genomförda.

Författaren slår, föga förvånande, trumman för mång-kulturalism, speciellt språklig sådan. Att lära ett nytt språk innebär alltid en fördel och dessutom en större möjlighet att tillägna sig nya språk¹². Vidare berikar språken varandra genom låneord och andra transferingar¹³, och den som behärskar många språk, kan njuta av frukterna från olika kulturer¹⁴. Dock denna idealiserade och optimistiska bild motsäges, åtminstone till en viss del av det vidare förda resonemanget. Vad menas egentligen med att behärska ett språk? Kan man vara mång-lingual i någon verklig bemärkelse, ja kan man ens vara två-språkig? Av alla språken är det ett som är ens tunga närmast, nämligen modersmålet, och det tycks vara en utbredd uppfattning att inget språk kan ersätta detta, och personer som drabbas av demens förlorar först sina tillägnade språk och håller fast vid sitt första allra längst. Att skaffa sig kompetens i ett antal olika språk är en sak, en annan sak är hur djupt dessa kan tränga in. Bokens författare menar att när det gäller begreppsbildning är det bara ett språk som gäller, nämligen det egna. Ty det är ett språk som används naturligt utan spår av distraherande inlärningsstrukturer¹⁵. Skolungdomar som sätts att lära andra skolämnen på ett främmande språk tillägnar sig helt enkelt inte stoffet lika effektivt och inträngande som de som undervisas på sitt eget modersmål. Speciellt gäller detta i matematik. Huruvida detta verkligen stämmer är en annan sak och knappast så enkelt att otvetydigt avgöra. Intressant är dock matematikens beroende av verbal förmåga, som ett sådant påstående implicerar, annars brukar ju matematiken vulgärt utmålas som en motpol till verbalitet och humanistisk bildning, ett slags tekniskt ingenjörssämne. Klart är att svenskar behärskning av engelska är överdriven, liksom även det engelska inflytandet på det svenska språket. När

¹⁰ Radions och TV's frammarsch är i sammanhanget av underordnad, men givetvis ändå av bidragande betydelse.

¹¹ I mina föräldrars generation var det viktigt att bli av med sin dialekt för att inte framstå som 'bonniga'.

¹² Detta bygger på begreppet transferering och dess verkliga förekomst, vilket är något kontroversiellt i pedagogiska sammanhang, däremot fundamentalt för hela iden med skolan och utbildning överhuvudtaget, man lär ju för livet och inte skolan. De flesta människor tror dock på den intuitivt, men tillhör de fenomen som är svåra att såväl belägga som vederlägga.

¹³ Som en tidigare fotnot noterat, inte alltid lyckosamt

¹⁴ Man kan dock sätta ifråga huruvida detta berikande går utöver det rent personliga. En persons kunskaper och erfarenheter kan ju komma en mycket större krets till godo, medan däremot en persons ofta rudimentära tillägnande av ett nytt språk tillför knappast mänsklighetens samlade kunskapsmassa något.

¹⁵ Chomskys teori att språket är neurologiskt 'hård-virad' i hjärnan och inläringen av modersmålet endast är möjligt under ett tidigt skede i livet, indikerar att detta har en neurologiskt särpräglad position visavi de andra inlärd språken. Å andra sidan kan ett barn i sin uppväxt konfronteras med två olika språk mer eller mindre på samma villkor.

det gäller det senare skall man ha klart för sig att det föreligger en gradient mellan olika språk baserade på status. Precis som värme överförs från det hetare till det kallare, och vatten alltid rinner nedåt, influerar ett språk med högre status ett med mindre¹⁶. Många svenskar talar arabiska som första språk, men det arabiska inflytandet på svenskan är försumlig, och de arabiska (och turkiska) låneord som trots allt finns i svenskan härstammar från förr. Liksom svenskan blev influerad av tyskan under medeltiden och franskan fick ett stort inflytande i vissa kretsar under 1700-talet har 1900-talet varit engelskans period i den svenska språket, speciellt under andra halvan av århundradet. Dock det engelska inflytandet är trots allt mycket ytligt, det gäller endast ord, som fyller en ny funktion och som därmed i mångt och mycket inte har funnits tidigare. Och det är just så de flesta låneord kommer in i ett språk. Centrala ord ersättes i allmänhet inte, ej mindre ord som framför allt verkar i grammatiska konstruktioner. Då var det urnordiska språkets inflytande på det anglo-saxiska betydligt större på sin tid och riskerade nästan att uppsluka det senare¹⁷. Det tyska inflytandet på svenskan var djupare än det engelska någonsin har varit, som snarare är i paritet med det franska. Det är även ett välkänt faktum att närbesläktade språk har större möjlighet att påverka varandra än avlägsna. Hur många norska ord och vändningar ligger inte svensken väl i mun, ja i många fall bättre än många svenska¹⁸. Det stora hotet mot svenskan är inte låneorden utan domänförlusterna. Ganska tidigt som tonåring började jag bedriva allt mitt matematiska tänkande på engelska, ty det fanns helt enkelt inte några svenska böcker på den nivå. Nu känns det som om jag talar ett främmande språk om jag ger en matematik lektion på svenska. Terminologin existerar bara inte utan måste spontant uppfinnas för stunden. Någon avancerad matematik skrivs inte längre på svenska, och därmed finns det varken någon naturlig förekommande eller normerande terminologiöversättning¹⁹. Att hitta på ett svenskt ord för ett begrepp som alla känner till det engelska ordet för blir endast till en roande distraktion på nivån sällskapslek. Vad som gäller matematik gäller även naturvetenskapliga ämnen. Att motverka en sådan utveckling i den globaliserade tidsandan är långt ifrån lätt. Författaren framkastar den intressanta tanken att det svenska uppsvinget inom naturvetenskap under 1700-talet berodde på att svenskan mer och mer kom att tränga undan latinet. Hypotesen är mycket attraktiv, men som alla sådana hypoteser knappast vattentät. Och återigen kommer vi till frågan om man kan intimt hantera ett språk som inte är ens modersmål. Det är stor skillnad mellan ordinär kompetens, parat med ett relativt stort ordförråd, och att verkligen andas ett språk. Att lära sig att läsa ett språk kräver betydligt mindre än att aktivt handha det i skrivandets tjänst. Och även när det gäller skrivandet föreligger det en stor spännvidd mellan den

¹⁶ Detta är givetvis en metafor, någon strikt lag föreligger givetvis inte i det lingvistiska fallet, men det hindrar inte att en sådan formulering kan vara av hjälp.

¹⁷ Centrala engelska pronomen som 'they' och 'them' är låneord från urnordiskan.

¹⁸ 'Spörsmål' och 'spörja', istället för 'frågor' och 'fråga' faller en naturligt i tankarna, liksom många andra exempel, även om i specifika sådana fall det rör sig mer om tycke och smak än några objektiva kriterier. Men trots allt kan det vara mycket frestande att i nationalromantisk anda tala om urspråk. Således tycks det norska 'sint' ligga bättre till än det tyska (?) arg, och överleva i 'ondsint' och 'långsint' och associera till 'sinne'. Men sådana spekulationer kan, roande som de må vara, lätt spåra ur.

¹⁹ Detta var inte sant på säg 30. och 40-talet, och mycken svensk vedertagen terminologi har sedan glömts bort eftersom den aktuella litteraturen har fallit i vanrykte eller på annat sätt marginaliserats.

enbart kompetente som visserligen kan åstadkomma en korrekt text, men knappast någon som har lyster. Svensken i allmänhet²⁰ brukar en torftig engelska, även (och kanske rentav speciellt) i akademiska sammanhang. Lättnaden är slående när svensken kan återvända till sitt modersmål, och andra språk än engelskan skall vi inte tala om. Men vad kan man säga om folk som tillägnat sig sitt andra språk i relativt tidig ålder, därtill tvingade på grund av emigration. Kissinger är ett talande exempel. Hans tyska accent är fortfarande påfallande, men hans tyska däremot är på en 10-årings nivå enligt egen utsago och duger på sin höjd att tala om fotboll på. För att verkligen tillägna sig ett nytt språk kräver det en identitetsförändring, och en sådan är man inte mäktig alltför många gånger i livet, om ens någon. Blygsamma exempel på detta kan vara dataspelande ungdomar för vilka engelskan blir ett förhärskande domänspråk i vissa sammanhang. Författaren vidkänner en viss förbluffenhet därvidlag och dristar sig att hävda att numera tenderar pojkar att behärska engelska bättre än flickor, just på grund av detta. Den generation (årgång 1950) som jag och författaren tillhör kunde knappast någon engelska vid elva-årsåldern²¹. Dock frågan är hur länge ett sådant försprång kan vidmakthållas, förhållandevis få svenskar tycks läsa litteratur på originalspråk utöver den svenska.

Bokens slut närmar sig den politiska pamfletten. Detta är knappast en tillfällighet, ty språk är en fråga om politik, något som svenskar varit förskonade ifrån, även om de via sina myndigheter förtryckt minoritetsspråk på sitt territorium. I och med EU har det blivit en ändring på detta, och många är nog förvånade över att ett sådant marginellt språk som jiddish, som knappast längre talas av några judar, skall klassas som en av Sveriges skyddade minoritetsspråk vid sidan av tornedalsfinskan, samiskan, finskan (förstås) och romani. Vad nu detta i praktiken skall innebära. Sverige, i motsats till sydliga medlemsstater tar EU:s direktiv bokstavligen. Den numera borttynande hemspråksundervisningen var ett lovvärt initiativ en gång i tiden och författaren beklagar utvecklingen. Han propagerar för bättre undervisning i svenska för invandrare, och att detta inte skall ses som en slasktratt där inkompetenta lärare förvisas till.

Slutligen kan man inte undgå den inom-språkliga politiken. Hur viktigt är det egentligen att uttrycka sig könsneutralt? Författaren tycks mena att det är mycket viktigt och att svenska språkets (liksom alla indo-europeiska språk) avsaknad av könsneutrala pronomen (bortsett från 'den' och 'det' som inte hänvisar till människor²² innebär ett reellt problem. Detta problem är givetvis inte specifikt för svenskan, utan problemet är ännu mera akut i engelskan där klumpiga alternativ som 'chairperson' istället för 'chairman' har introducerats, i mitt tycke helt onödigt ty 'man' is bara en förkortning av 'människa' (svenskan är därvidlag lyckosam). Att introducera nya centralord, såsom pronomen, är en mycket vanskligt uppgift, och att nyttja ordet 'hen' upplevs säkert av de flesta såsom konstlat.

²⁰ Politiker och verkställande direktörer inte att förglömma.

²¹ Mina egna kunskaper i engelska när jag började var mer eller mindre obefintliga, än mindre än mina klasskamrater som kommit i kontakt med engelskan via populärmusik. Jag var nästan femton innan jag läste min första bok på engelska, men under min gymnasietid läste jag ett par böcker i månaden, detta betydde dock inte att jag kunde prata det.

²² Dock det är grammatiskt korrekt och påbjudet att referera till barnet som 'det', även om folk tycks värja sig från detta i svenskan, i motsats till tyskan, där hänvisningen till den unga flickan som 'es' inte tycks föranleda några bekymmer.

Dock en likartad förändring inträffade i svenskan under 50 och 60-talet som en följd av den så kallade Du-reformen. Man kan undra om det egentligen rörde sig om en Du-reform, ty den hade knappast genomförts genom myndighets direktiv, även om myndigheterna var angelägna om att ge sin välsignelse, utan återspeglade en förändring i samhällsklimatet, en förändring vi redan tidigare varit inne på som orsak till språkets förändring. Detta leder osökt till den klassiska frågan om språket styr vårt tänkande eller om tänkandet styr språket. Något kategoriskt svar kan man näppeligen ge på denna fråga, men jag lutar personligen åt det senare alternativet. Således anser jag det döfött att tro att en ändring i pronomenanvändning skall ha effekter på ett könsmässigt mera jämförbart samhälle, en förhoppning som uppenbarligen är vad som motiverar 'hen'-reformatörer och liknande. Och dessutom ur ett rent språkligt perspektiv är 'hen' en uppenbar 'neologism' medan 'du' och 'ni' funnits länge i svenskan, och det rörde sig bara om en betydelseförskjutning. Jag misstänker att den naturliga utvecklingen kommer att vara att det redan befintliga 'den' såsom könsneutralt pronomen kan komma att upplevas såsom mera acceptabelt.

För att lägga ett postscript till essän, kan man i sammanhanget ta upp det så kallade N-orden, vilket författaren förståndigt nog inte gör. Under 60-talets Civil Rights Movement i USA uttrangerades orden 'Negro' and 'Nigger' och ersattes av 'Black'²³. 'Negro' som var den officiella benämningen, lever fortfarande kvar i vissa sammanhang som 'The United Negro College Fund', medan 'nigger' var ett uppenbart nedsättande uttryck intimt anknuten till slavtiden. Denna språkliga förändring skedde snabbt och naturligt och, misstänker jag, utan större kontroverser, eftersom ett gott ersättningsord redan förelåg. Det är betecknande att ordet 'Black' likställdes med 'White' såsom beteckning. Ett tidigare försök att införa 'colored' var inte lika lyckad, ty ordet är uppenbarligen nedlåtande i sin politiskt korrekta intention. Dock att förbjuda ordet är ett problem, ty hur gör man då med ord som citeras? Kan man förbjuda ett ord utan att använda det och därmed bryta mot det förbud som man samtidigt påbjuder? Hur skall man göra med gammal litteratur, som säg den amerikanska klassikern 'Huckleberry Finn'? Att ta bort 'nigger' i denna text är att gravt förvanska den. En intressant sak är att denna problematik även har övertagits i svenskan och gjort ordet 'neger' helt omöjligt. För det första är 'neger' en motsvarighet till det officiella 'Negro' och inte till 'nigger' och utgör en latino-variant av 'svart'. Härvidlag är det ju helt respektabelt. Problemet är att det rent språkligt sätt är svårt att ersätta med 'svart'. På engelskan kan man använda 'Black' som substantiv, i svenskan kan man det inte. 'Svart' i betydelsen 'neger' måste ersättas med svart man eller svart kvinna²⁴ och kan lätt bli till 'svarting'. Vidare kan man lätt göra sammansättningar med 'neger' vilket är svårare med svart. Med andra ord 'neger' ligger bra i den svenska språkmunnen. Kanske ibland lite väl bra. Man kan med lätthet bilda ord som 'negerfasoner' men det är svårare med 'svartfasoner' (eller 'svarta fasoner'?). Men i vilken mening är det en rasistisk handling att ta 'neger' i sin mun? Varför kan man inte längre säga 'negerbollar' om 'neger' inte längre får hänvisa till svarta? Det har blivit ett frigjort ord och kan söka nya användningsområden som 'negerjobb' istället för 'svartjobb'²⁵. Om man

²³ När jag kom till USA använde jag ordet 'Negro' men blev snabbt men vänligt tillrättvisad och anammande utan motstånd 'Black' som ligger väl i munnen.

²⁴ Det svenska ordet 'negress' tycks helt ha dött ut.

²⁵ En sådan förändring skulle ge upphov till ett ramaskri, vilket. visar att ordet, trots medveten

tar ett modernt rasbiologiskt perspektiv så är begreppet som 'neger' hänvisar till, förlegat, ingenstans är rasskillnader så stora som i Afrika, vilket förklaras med att en liten del av kontinentens befolkning utvandrade i relativt modern tid²⁶. Med andra ord vi tillhör bara en av många negerstammar. Att utvidga ordets betydelse till att gälla alla människor vore därmed mycket logiskt, men skulle gå emot alla språkliga principer. Men i vilket fall som helst misstänker jag att ordet kommer att dö ut i det svenska språket, men huruvida detta kommer att bidra till ett mindre rasistiskt samhällsklimat är en helt annan sak.

October 25-27, 2012 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden ulfp@chalmers.se*

förträngning är fortfarande mycket levande i språket.

²⁶ Den så kallade 'Out of Africa' hypotesen. I själva verket rör det sig om två olika utvandringar, men det är bara den senare som är intressant i sammanhanget, ty den förra ägde rum under homonoidfasen.